

free art from the soviet union

from the collection of michael grobman

the herzliya museum

october-november 1980

This is the first exhibition in Israel representing on a relatively wide scale works of artists belonging to the movement of free art in the Soviet Union. Hitherto, we have only seen a few one-man shows of free Russian artists, but no exhibition so far has enabled the Israeli public to experience something of the spirit of this movement.

In this exhibition the Herzliya Museum presents works by more than 15 Soviet artists that do not toe the line of "Social Realism", do not dance to the music of the regime and do not depict in their paintings Socialism's desires. They are free artists, or as known in the West: Unofficial or Nonconformist artists.

This art is not Underground art as it is customary to call it. The free artists do not break Soviet law; Nevertheless, they do not serve the regime and therefore the authorities do all they can to constrict them and prevent public view of their work.

Early buds of Free Art in the USSR sprouted forth after Stalin's death. A small group of artists began to paint and exhibit in private homes and other small places minuscule presentations of their work which was barred from official exhibition sites. These exhibitions would last at the most for a few hours; nevertheless the movement expanded and in due course gained strength until the works of its artists began to be exhibited in the West as well as Moscow's more liberal satellites like Czechoslovakia.

There was one instance of such an exhibition at the famous Hermitage Museum in Leningrad, authorized by one of the Museum's directors, that lasted for three days till it was shut down by the K.G.B.

For the past few years there has been a great awakening in the West to the Free Art from the USSR. There have been exhibitions in Europe and the United States, publication of books and many articles on this subject etc. Yet, this is only the beginning. Much effort and awareness are still required in order that the Western world will recognize contemporary Russian Art.

The present exhibition at the Herzliya Museum is based entirely on the collection of one person. Even though he has in his possession a very large number of works, the collection initially was not assembled scientifically. In light of these limitations and the restrictions on taking out works of art from the USSR (the collection was smuggled out by diplomats and other friends of Grobman), this exhibition cannot be considered as conclusive. Neither a complete representation of the existing artists nor representative of the participants.

The exhibition represents the following artists: Yevgeny Kropivnitsky, doyen of the free artists, Ernst Neizvestny, Lev Nusberg and his group, Edward Zelenin and Michail Grobman— pioneers of the movement; Leonid Lamm, Alexai Smirnov, Edward Steinberg, Igor Voroshilov, Ilya Kabakov and Michail Shemyakin, who joined the movement later, and later arrivals, Vitali Petrov, Igor Makarevich and Boris Scheinis. Some of the important founders of the movement, like Oscar Rabin, Vladimir Weisberg (who was recently exhibited at the Tel Aviv Museum), Lev Kropivnitsky, Alexander Kharitonov, Vasily Sitnikov and others are not represented in this exhibition.

ביבליוגרפיה Bibliography

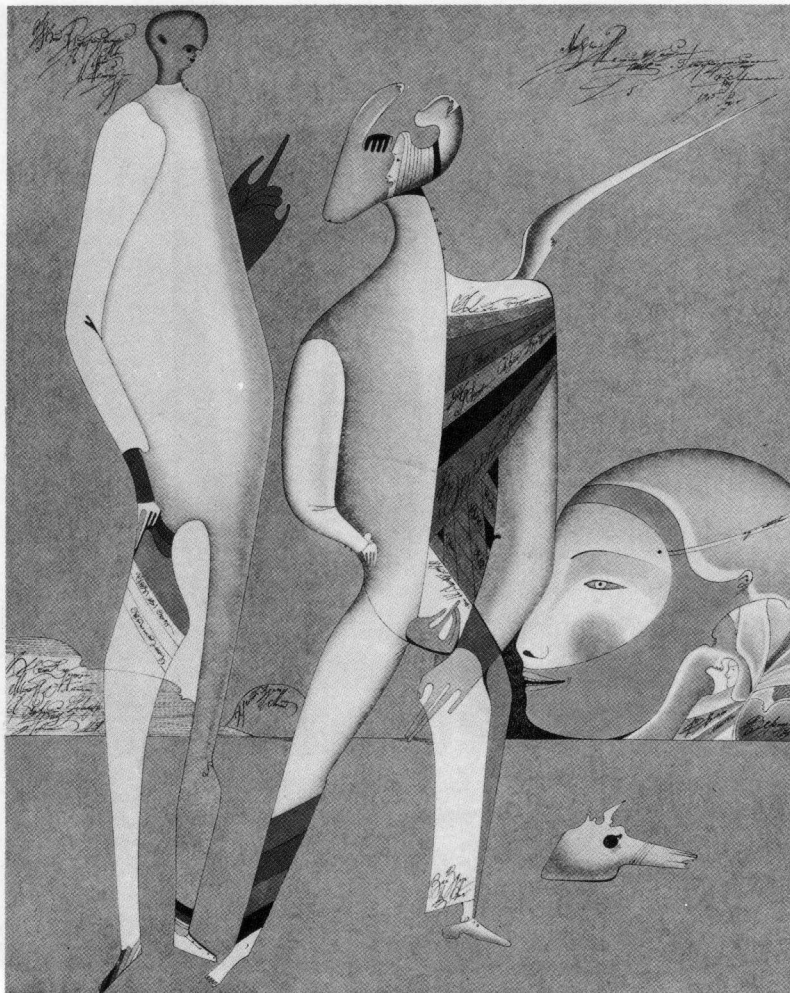
קטלוגים Catalogues

12. Nuova Scuola di Mosca
Galleria Pananti
Florence, 1969
13. Neue Schule von Moskau
Galerie Interior & Galerie Behr,
Frankfurt, Stuttgart, 1969
14. Nuove Correnti a Mosca
Museo Belle Arti
Lugano, 1970
15. Contemporary Unofficial Soviet Painting
Pollock Galleries
Dallas, 1970
16. Russische Avantgarde in Moskau heute
Galerie Gmurzynska
Köln, 1970
17. Russische Avantgarde 1960-70
Galerie Liatowitsch
Basel, 1972
18. Russ. Kunst der Gegenwart Grafiken der
Avantgarde
Museum am Ostwall
Dortmund, 1973
19. Progressive Tendencies in Moscow, 1957-
1970
Bochum Museum
Germany, 1974
20. La Peinture Russe Contemporaine
Palais des Congrès
Paris, 1976
21. Russian and Soviet Painting
Metropolitan Museum
New York, 1977
22. Golomshtok, Igor & Glezer, Alexander
Unofficial Art from the Soviet Union
London 1977
23. New Art from the Soviet Union
Dodge & Hilton
Washington, 1977
24. L'Art Russe Non Official
Laval — Tours — Chartres, 1978
25. New Art from the Soviet Union
Pratt Institute Gallery
New York, 1978
26. 20 Years of Art from the Soviet Union
Bochum Museum
Germany, 1979

עיתונות וכתבי עת

Selected Press

27. The Unofficial Russians
John Berger
Sunday Times Magazine, 1966
28. Giovani Pittori de Mosca
M. Lamac
Biennale di Venezia, 1967
29. Numero Special sur L'Art Sovietique
Opus International 4, 1967
Paul Thorez, ed.
30. L'art avant-garde de l'URSS
Michael Ragon, Jane Nicholson
Chroniques de l'art vivant, special issue
1970
31. Breaking Free: Contemporary Art in Russia
Washington Post, 1971
32. Jardin des Arts
Michael Ragon, 1971
33. Unofficial Art in the USSR
Igor Golomshtok
Studio International, 1974
34. KGB Interrogates Art Display
The Times, London, 1974
35. Art & Politics in Russia
Paul Gardner
Art News, 1974
36. Art and Politics and Money: Moscow Scene
John E. Bowlit
Art in America, 1975

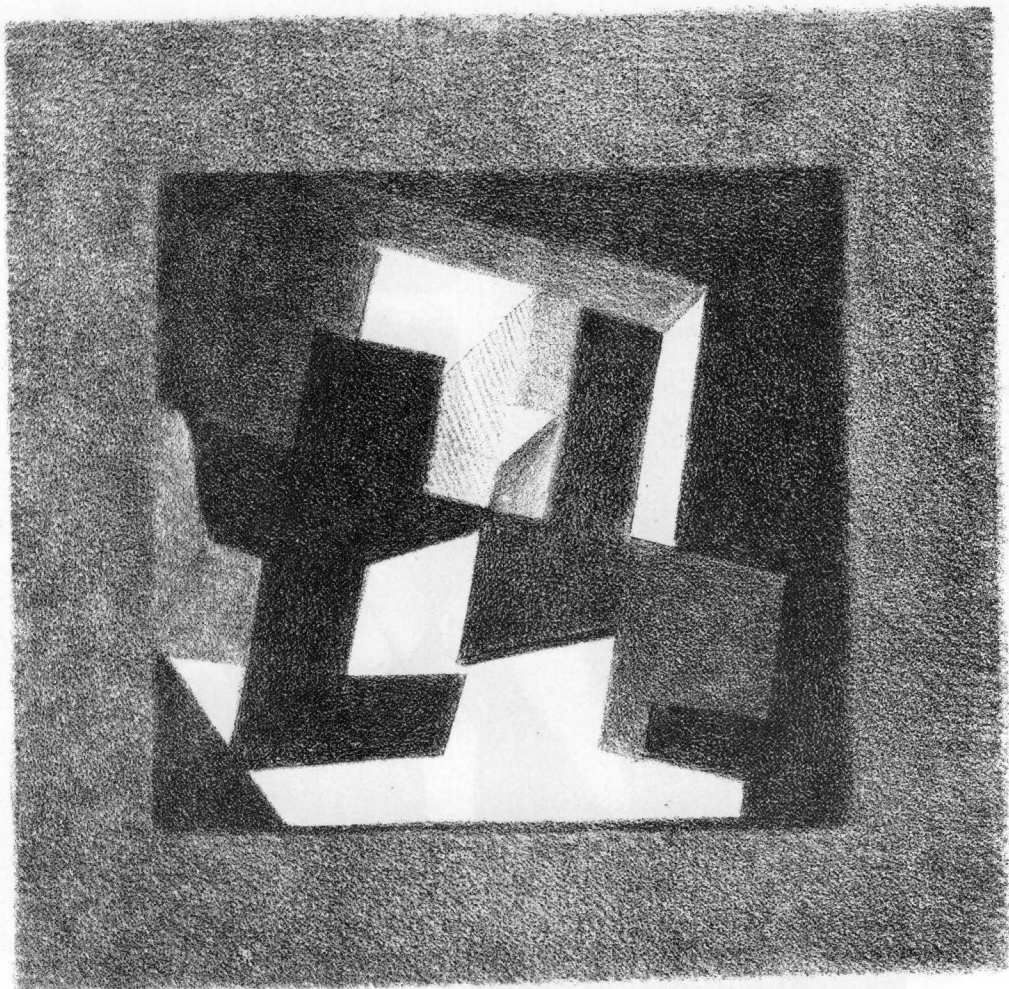

Shemiakin Michael

Born 1940 in Moscow. 1957 was accepted to the Repin Institute of Fine Arts and expelled in 1959. 1962 — Exhibition at the Etoile Club, Leningrad; 1964 — Exhibition at Hermitage Museum, shut down after 3 days; 1966 — Exhibition at the Rimski-Korsakov Music Academy; 1967 — Exhibition at the Academy of Sciences, Novosibirsk. In 1971 Shemiakin emigrated to the West and lives in Paris. He exhibits in Europe, USA, and Japan.

שמייקין מיכאיל

נולד 1940 במוסקבה. 1957 התקבל למכון רפין לאמנות בלנינגרד וב-1959 גורש מביה"ס. 1962 — תערוכה ראשונה במועדון 'אטואל', לנינגרד; 1964 — תערוכה במוזיאון הרמיטאז', שנסגרה לאחר 3 ימים; 1966 — תערוכה באקד"מיה למוסיקה ע"ש רימסקי-קורסקוב; 1967 — תערוכה באקדמיה למדעים בנובוסיבירסק; ב-1971 היגר למערב וחי בפריס. מציג באירופה, ארה"ב ויפן.

Boris Schein

John Berger
Sunday Times Magazine, 1968

Green Planet in Moscow
M. Lando
Soviet & Western, 1967

Artists' House in Leningrad
1967

Schein Boris

Born 1935 in Moscow. Self-taught, designs and illustrates books. 1960 — Exhibition at the Artists' House, Moscow. Participated in many print maker's exhibitions. Lives in Moscow.

שייניס בוריס

נולד 1935 במוסקבה. אוטודידקט, עוסק בעיצוב ואיור ספרים. 1960 — תערוכה בבית האמנים, מוסקבה. השתתף בתערוכות הדפסים רבות. חי במוסקבה.

Steinberg Edward

Born 1937, Moscow. Self-taught artist and draughtsman. Worked with Boris Svesnikov and Oscar Rabin. 1965 — One-day exhibition with Grobman and Yankivsky at the Institute of Energy, Moscow; 1968 — One-day exhibition with Yakovlev at the Artists' Union, Moscow; 1974 — 15 September 'Bulldozer' exhibition, lives in Moscow.

שטיינברג אדוארד

נולד 1937, מוסקבה. אמן ורשם. אוטוידקט. למד עם בוריס סווסניקוב ואוסקר רבין. 1965 — תערוכת יום אחד יחד עם גרובמן וינקילבסקי במכון לאנרגיה, מוסקבה; 1968 — תערוכת יום אחד עם יעקבלב באגודת הציירים, מוסקבה; 1974 — 15 לספטמבר, תערוכת "הבולדוזרים". חי במוסקבה.

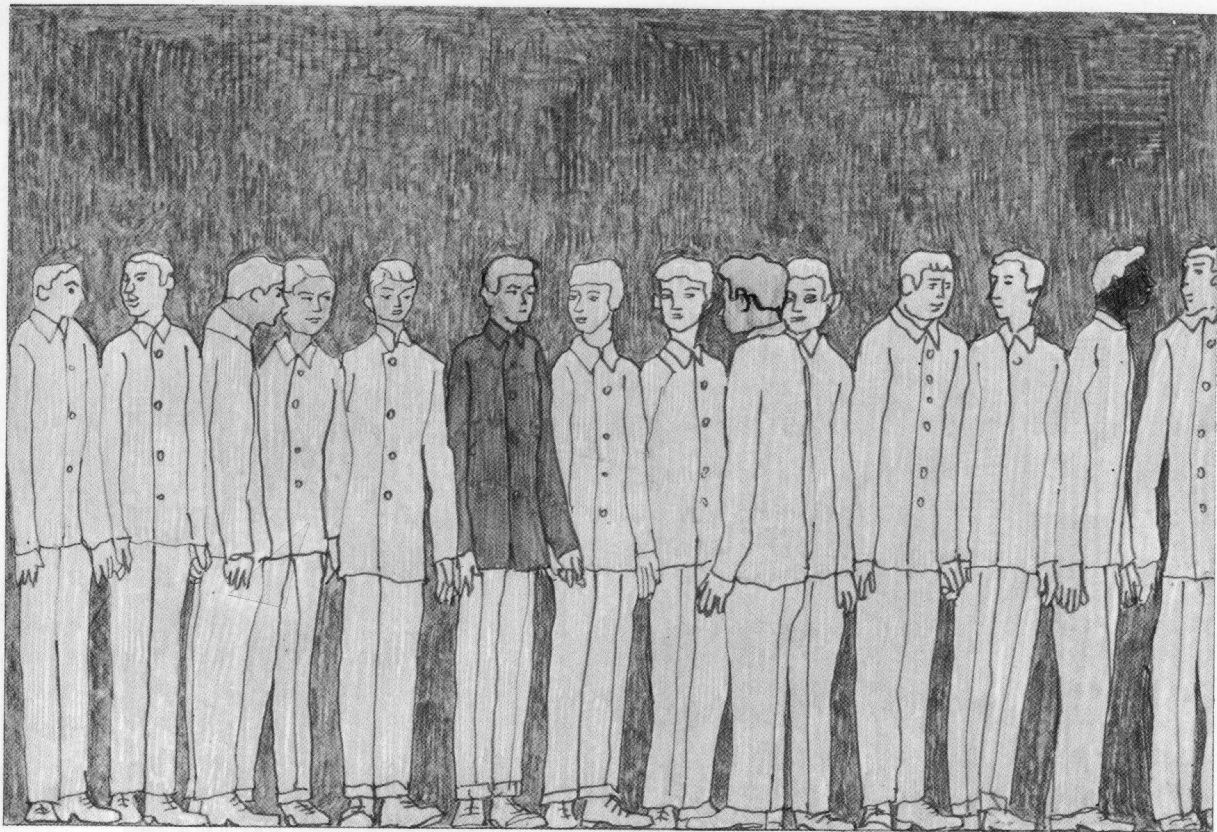

Kropivnitsky Yevgeny

Born 1893 Moscow, died 1979. Painter and poet. Founder of the famous well known non-conformist "Liazanovo" school that included famous poets like Saggir and Igor Kholin and artists Oscar Rabin and Lev Kropivnitsky. In 1963, after Khrushchev's attack on Unofficial Art, Kropivnitsky was expelled from the Union of Artists of the USSR and an exhibition of his works to celebrate his 70th birthday was prohibited. He lived and worked near the railway station Dolgoprudnaya near Moscow. For many years his home was a place of pilgrimage for Moscow intelligentsia.

קרופיניצקי ייבגני

ולד במוסקבה 1893, נפטר 1979. צייר ומשורר. מייסד האסכולה הנון-קונפורמיסטית הידועה "ליאנוזובו". בין נלמדיו המשוררים המפורסמים נגריך ספגיר ואיגור וולין, והציירים אוסקר רבין ולב קרופיניצקי. ב-1963, אחר מתקפת חרוש'יוב על הבלתי רשמיים, גורש מאגודת האמנים הסובייטית, ותערוכה מיצירותיו, שעמדה להיערך רגל יובלו ה-70, נאסרה. קרופיניצקי התגורר ועבד ליד חנות הרכבת דולגופרודנאיה מחוץ למוסקבה. ביתו שימש מקום עליה לרגל במשך שנים רבות לאינטליגנציה המוסקבית.

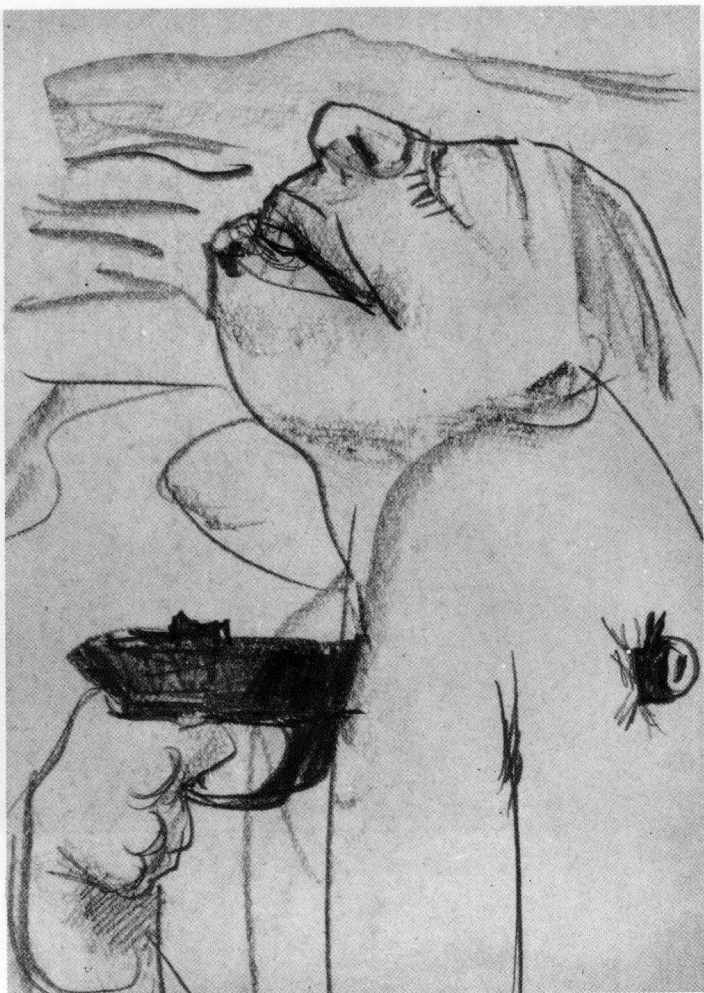

Kabakov Ilya

Born 1933 in Dnepropetrovsk. 1975 finished his studies at the Surikov Institute. A leading illustrator of children's books. One of the earliest conceptual artists, Kabakov influenced many of his colleagues, especially Yankilevsky. 1968 — Exhibition at the "Blue Bird" Cafe, Moscow; 1970 — One-day exhibition at the print workshop of the Artists' Union, Moscow.

קבוקוב איליה

נולד 1933 בדנפרופטרובסק. עד 1975 למד באקדמיה לאמנות סוריקוב במוסקבה. מחשובי המאיירים של ספרות ילדים. אחד האמנים הקונצפטואלים הראשונים בעולם. השפיע רבות על התפתחות אמנים נוספים, במיוחד ינקיל'בסקי. 1968 — תערוכה בקפה "הצפור הכחולה" יחד עם אריק בולטוב, מוסקבה; 1969 — תערוכת יום אחד בקפה "הצפור הכחולה", מוסקבה; 1970 — תערוכת יום אחד בסדנת ההדפס של אגודת הציירים, מוסקבה.

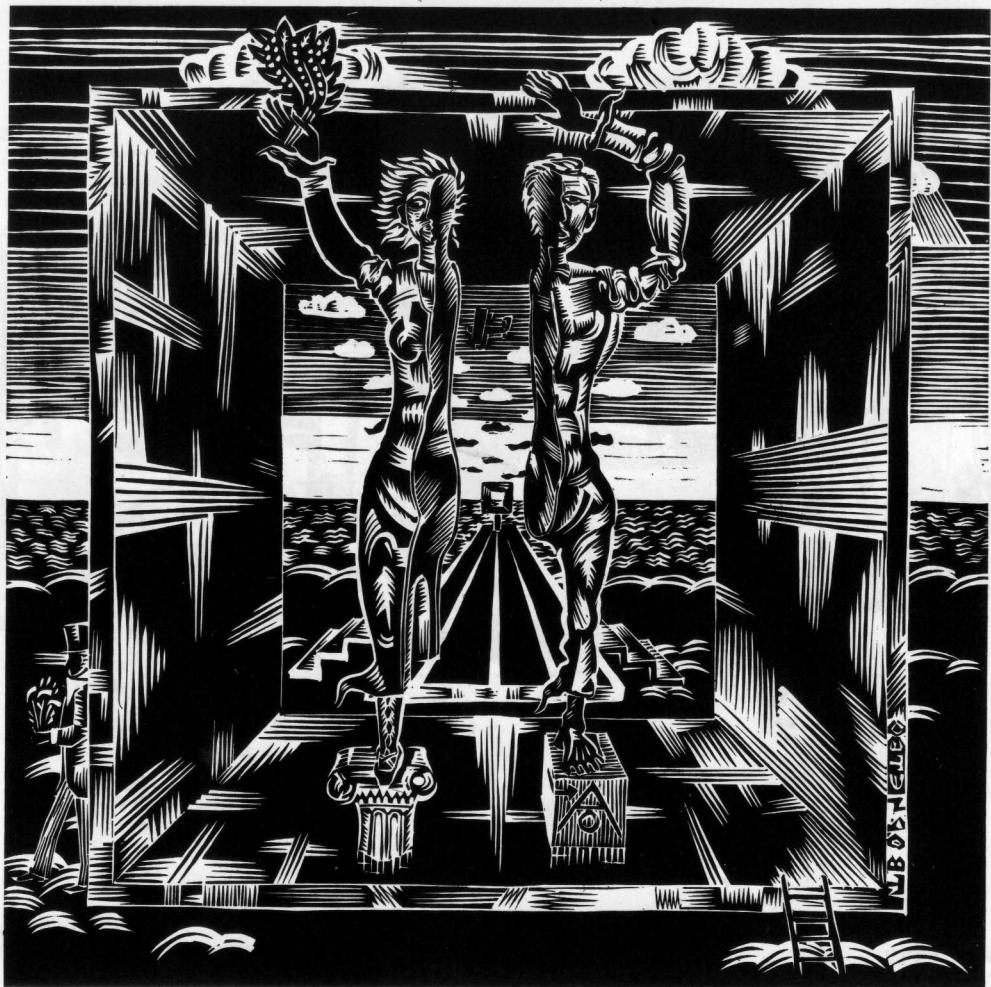

Piatnitsky Vladimir

Born 1938 in Moscow. Died 1979. Studied Chemistry in the University of Moscow, later studied at the Institute of Textile Design and at the Poligraphic Institute. Participated in Non-Conformist artists' exhibitions in Moscow.

פיאטניצקי ולדימיר

נולד 1938 במוסקבה. נפטר 1979. למד כימיה באוניברסיטת מוסקבה. אחרי כן למד במכון לעיצוב טקסטיל ובמכון לעיצוב ספרים. השתתף בתערוכות של ציירים בלתי רשמיים במוסקבה.

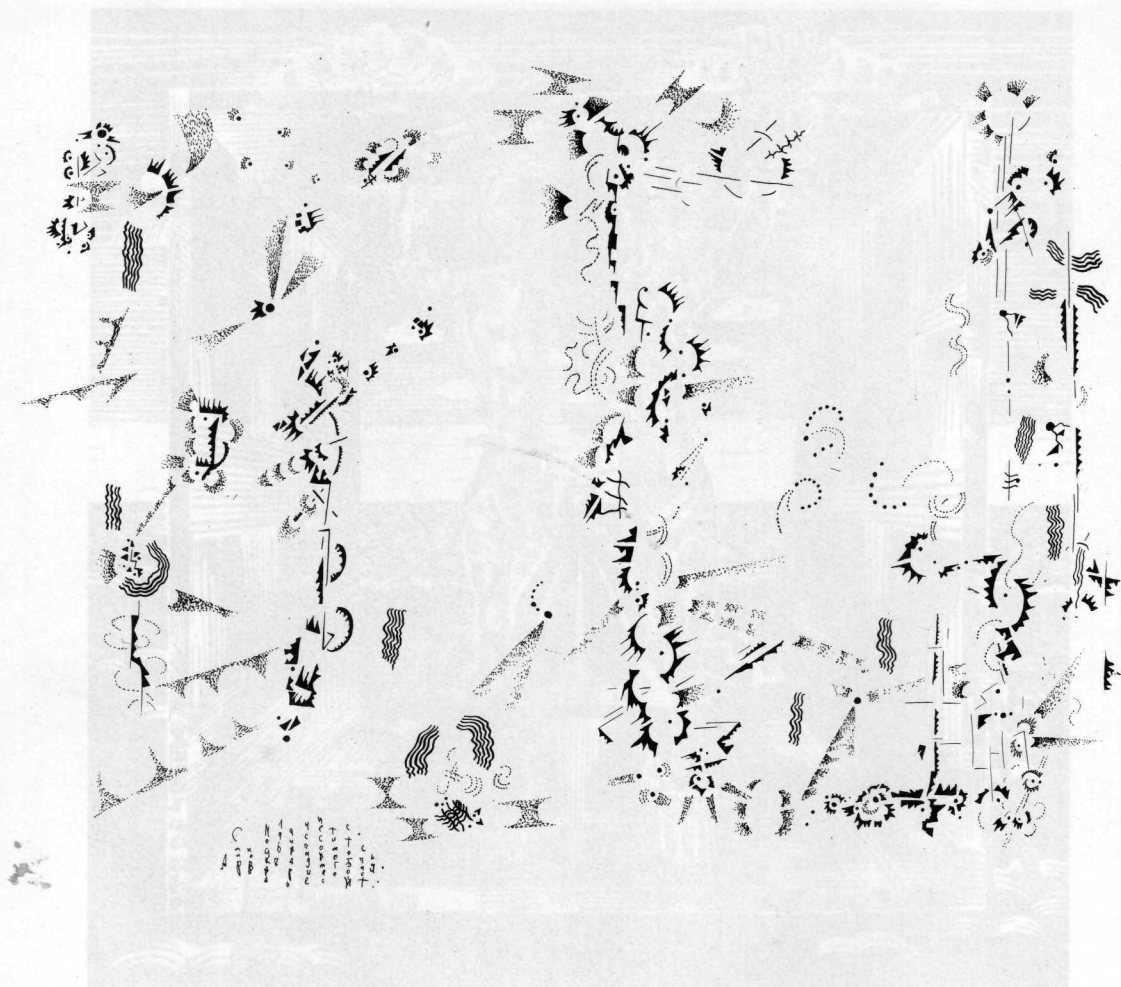

Petrov Vitali

Born 1936 in a village in Tchuvashe. Studied at the Mokhina Institute, Leningrad. Petrov's work is mainly monumental. His illustrations are ornamental and influenced by the folklore of his people. Participated in many group shows in Leningrad where he lives.

פטרוב ויטלי

נולד 1936 בכפר בצ'ובושה. למד באקדמיה ע"ש מוחינה בלנינגרד. צייר מונומנטליסט ומאייר ספרים בסגנון אורנמנטלי, המושפע מהפולקלור של העם הצ'ובשי. השתתף בתערוכות רבות של אמני לנינגרד. חי בלנינגרד.

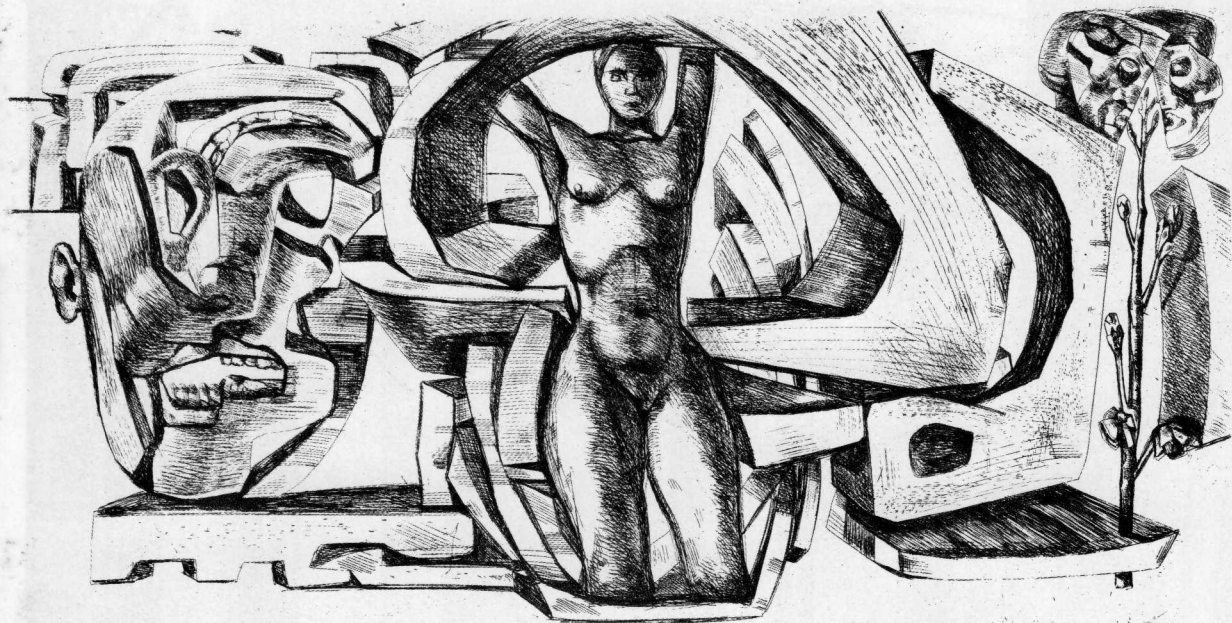

Smirnov Alexai

Born 1937 in Moscow. Artist, draughtsman and writer. Developed a personal visual symbolist code. 1965 — One-day exhibition with the poets of the 'Smoggy' group, Moscow; 1968 — Exhibition in Rudnitze Gallery, Czechoslovakia; Exhibition in Ostrov-on-Oje, Czechoslovakia.

סמירנוב אלכסיי

נולד 1937 במוסקבה. אמן, רשם וסופר. למד במכון לאמנות סוריקוב במוסקבה. פיתח קוד ויזואלי סימבוליסטי אישי. 1965 — תערוכת יום אחד עם ערב משוררי קבוצת 'סמוג', מוסקבה; 1968 — תערוכת יחיד בגלריה רודניצה, צ'כוסלוב'קיה; תערוכת יחיד באוסטרוב-על-אוויה, צ'כוסלוב'קיה. חי במוסקבה.

Neizvestny Ernst

Born 1925 in Sverdlovsk. Wounded badly during World War II. Studied at the Academy of Fine Art in Riga and graduated in 1954 from the Surikov Institute in Moscow. Neizvestny is a monumental sculptor. 1963 he publicly opposed Khrushchev during his visit to the unofficial exhibition at the Maneje Building. 1976 emigrated to the West via Geneva, lives in New York. 1959 — One-day exhibition with Boris Svesnikov and two other artists at the Artists' House, Moscow; 1964 — Grosvenor Gallery, London; 1965 — State Museum, Belgrad; Exhibition with Yankilevsky in Brüder Capek Gallery, Prague; 1966 — Lambert Gallery, Paris; 1970 — Museum of Modern Art, Paris; 1972 — Tel Aviv Museum; 1975 — The New York Cultural Center, New York.

נייז'בסטיי ארנסט

נולד 1925 בסברדלובסק. נפצע קשה במלחמת העולם השנייה. למד באקדמיה לאמנות בריגה וסיים ב-1954 את מכון סוריקוב במוסקבה. עוסק בפיסול מונומנטלי אקספ'רסיוניסטי. ב-1963 התנגד פומבית לחרושיצ'וב בעת שביקר בתערוכת הבלתי רשמיים בבנין מנאז'. ב-1976 היגר למערב דרך ג'נבה. חי בניו יורק. 1959 — תערוכת יום אחד עם בוריס סווסניקוב ושני אמנים נוספים בבית האמנים, מוסקבה; 1964 — גלריה גרובר, לונדון; 1965 — מוזיאון ממלכתי, בלגרד; תערוכת יחיד עם ינקילבסקי בגלריה האחים צ'פק, פראג; 1966 — גלריה למברט, פריס; 1970 — מוזיאון לאמנות מודרנית, פריס; 1972 — מוזיאון תל-אביב; 1975 — המרכז לתרבות, ניו יורק.

Nusberg Lev

Born 1937 in Tashkent. 1958 finished the Central School of Art attached to the Surikov Institute. 1962 — Established with Francisco Infante, Galina Bitt and others the "Dvizhenie" (Movement) group. Until he emigrated to Paris in 1976, Nusberg was the leader, theorist, and organizer of the group that dealt with Kineticism art and technology, kinetic ballet and theater. Nusberg and the group held many exhibitions, projects and happenings in Moscow, Leningrad and the Black Sea. They have been exhibited widely in Germany and France. Nusberg presently lives in Paris and Berlin.

נוסברג לב

נולד 1937 בטשקנט. ב-1958 סיים את ביה"ס המרכזי לאמנות ליד מכון סוריקוב במוסקבה. ב-1962 ייסד את קבוצת "דבז'ניני" (תנועה) יחד עם פרנציסקו אינפנטה, גלינה ביט ואחרים. עד ליציאתו למערב ב-1976 היה נוסברג המנהיג, התיאורטיקן והמארגן של הקבוצה שעסקה באמנות קינטי, אמנות עתידית וטכנולוגיה, בלט ותיאטרון קינטי. נוסברג והקבוצה ערכו תערוכות, פרויקטים ואירועים רבים במוסקבה, לנינגרד וקרים. במקביל הוצגו במערב, במיוחד בגרמניה וצרפת. נוסברג חי בפריס וברלין.

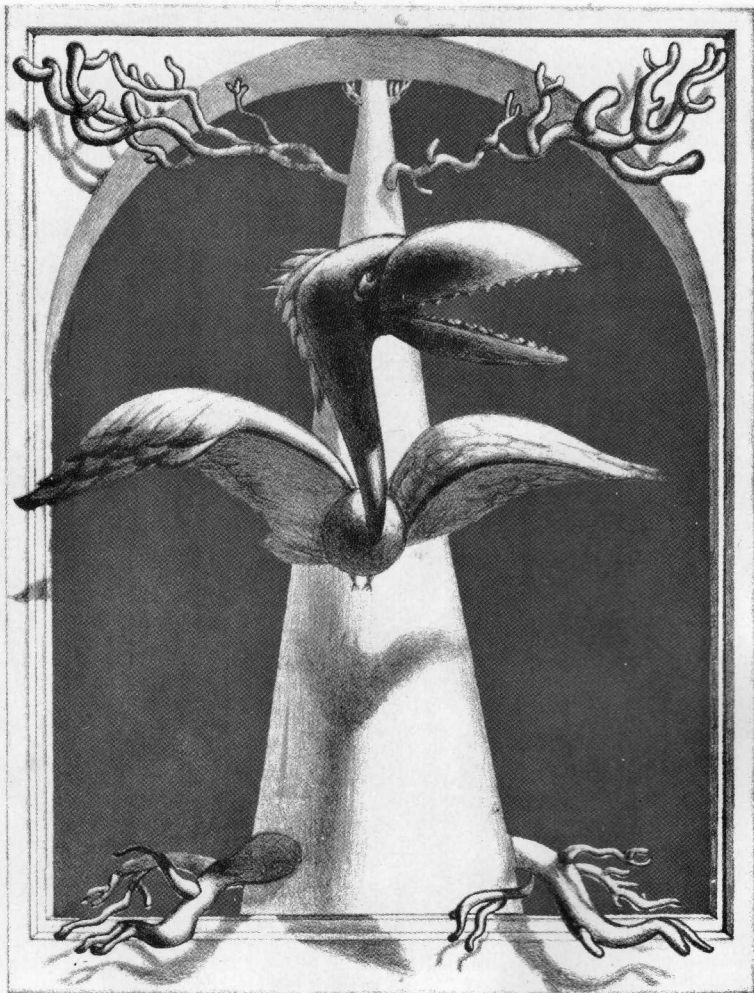

מקרביץ' איגור

Born 1943 in Moscow. Painter and printmaker. Studied at the Institute of Cinematography, Moscow, and works as an Art Director in the film industry. Participated in group shows in Moscow where he lives.

מקרביץ' איגור

נולד 1943 במוסקבה. צייר ואמן-הדפס. למד במכון לקול-נוע במוסקבה ועובד כמנהל אמונותי בתעשיית הסרטים. השתתף בתערוכות קבוצתיות במוסקבה. חי במוסקבה.

Leonid Lamm / The Bird, 1971.

71

Lamm Leonid

Born 1928 in the USSR. Arrested after handing in declaration for a visa to Israel. Lamm was released from prison about a year ago and is still trying to emigrate to Israel. Participated in many group shows of Moscow artists.

לאם ליאוניד

נולד 1928 בבריה"מ. ב-1972 נאסר לאחר שהגיש הצהרה לציאה לישראל, והשתחרר מהכלא לפני כשנה. עדיין מנסה לעלות לישראל. השתתף בתערוכות קבוצתיות רבות של אמני מוסקבה.

Zelenin Edward

Born 1938 in Novokuznetsk, Siberia. 1954 — Studied at the art school of Sverdlovsk, Ural. 1957-9 — Repin Institute, Leningrad. 1965 — Exhibition at the Institute of Biophysics, Moscow; 1969 — One-day exhibition at the 'Blue Bird' cafe, Moscow; 1973-4 — Exhibitions in a studio of another artist. 15 September 1974 — "Bulldozer" exhibition, Moscow. December 1975 emigrated to the West. Presently lives in Paris.

ז'לנין אדוארד

נולד 1938 בנובוקוזנטסק, סיביר. 1954-7 — למד בביה"ס לאמנות בסברדלובסק, אורל. 1957-9 — אקדמיה לאמנות ע"ש רפין, לנינגרד. 1965 — תערוכה במכון לביופיסיקה, מוסקבה; 1969 — תערוכת יום אחד בקפה "הצפור הכחולה", במוסקבה; 1973-4 — תערוכות בסטודיו של אמן אחר; 15 בספטמבר 1974 — תערוכת "הבולדוזרים", מוסקבה. בדצמבר 1975 היגר למערב וחי בפריס.

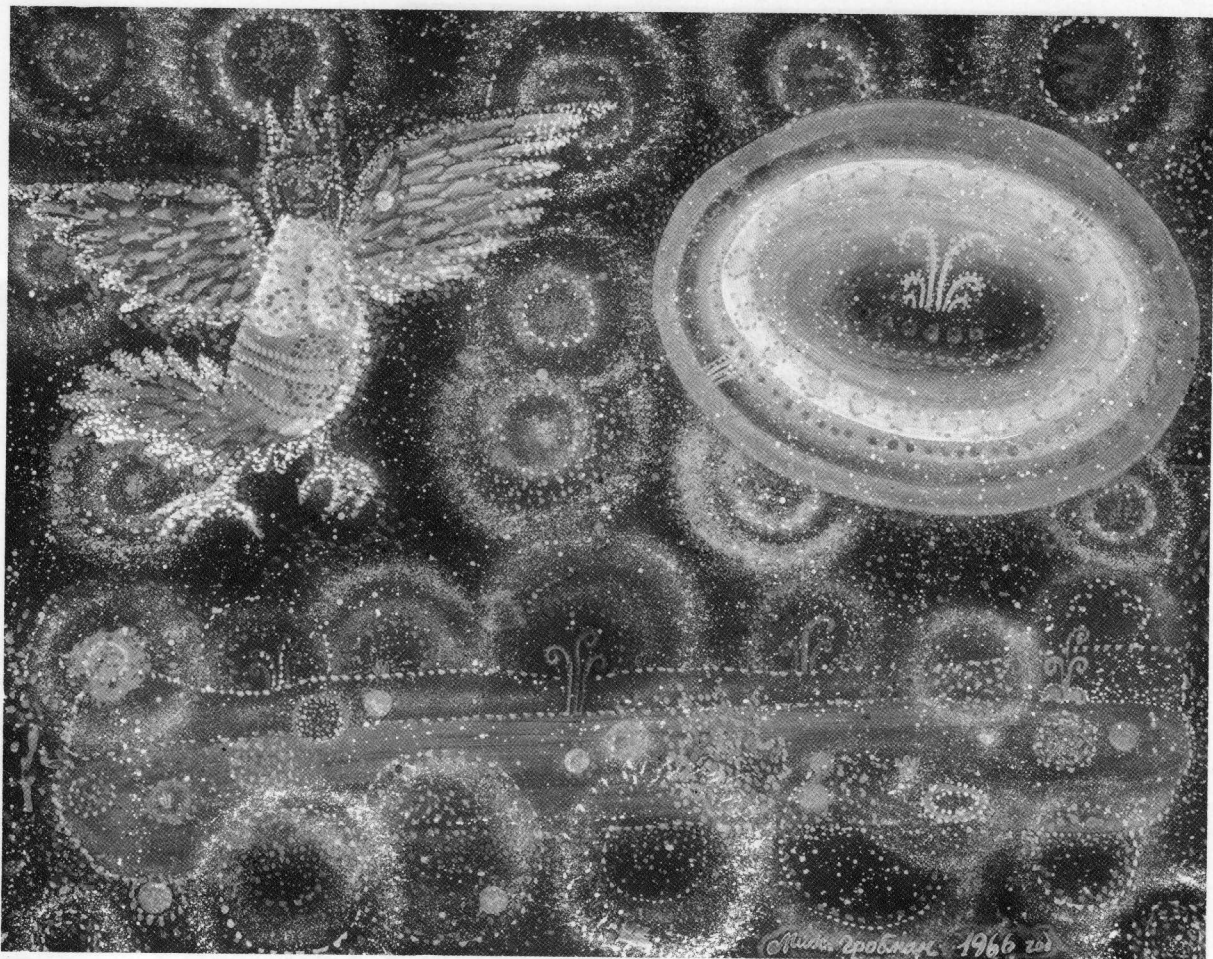

Voroshilov Igor

Born 1939 in Alapayevsk, Ural. 1954 graduated from high school for music. 1957 came to Moscow, and in 1962 finished his studies at the Cinematographic Institute. Participated in many group shows of Moscow artists. Lives in Moscow.

ורושילוב איגור

נולד 1939 באלאפייבסק, אורל. ב-1954 גמר בי"ס תיכון למוסיקה, ב-1957 בא למוסקבה וב-1962 סיים לימודיו במכון הקולנוע במוסקבה. השתתף בתערוכות קבוצתיות של אמני מוסקבה. חי במוסקבה.

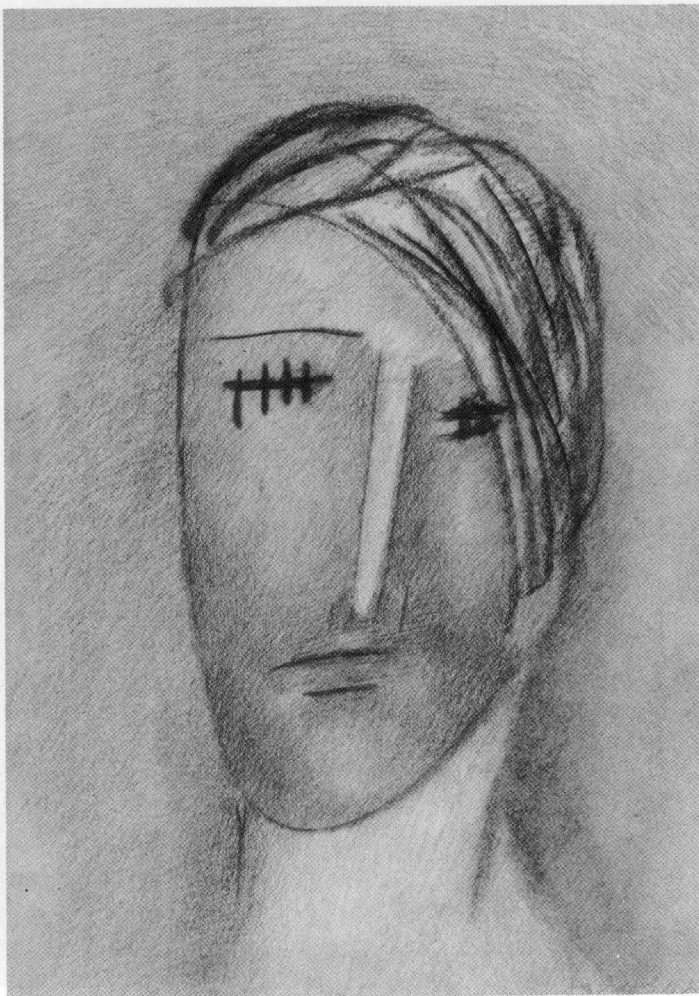

Grobman Michael (Michail)

Born 1939, Moscow. Began his career as a poet. By 1959 was painting professionally and was one of the first Non Conformist artists during the Khrushchev era. Designed and illustrated books and wrote children's books. Grobman was one of the very first collectors of Unofficial Soviet Art. 1959 — Exhibition at the Mokhina Institute, Leningrad; 1965 — Exhibition at the Institute of Energy Research, Moscow; Institute of History, Soviet Academy of Sciences; Municipal Theater, Usti-on-Urlici, Czechoslovakia; 1966 — Institute of Project Engineering, Moscow; 1971 — Tel Aviv Museum. 1971 — emigrated to Israel. Lives in Jerusalem.

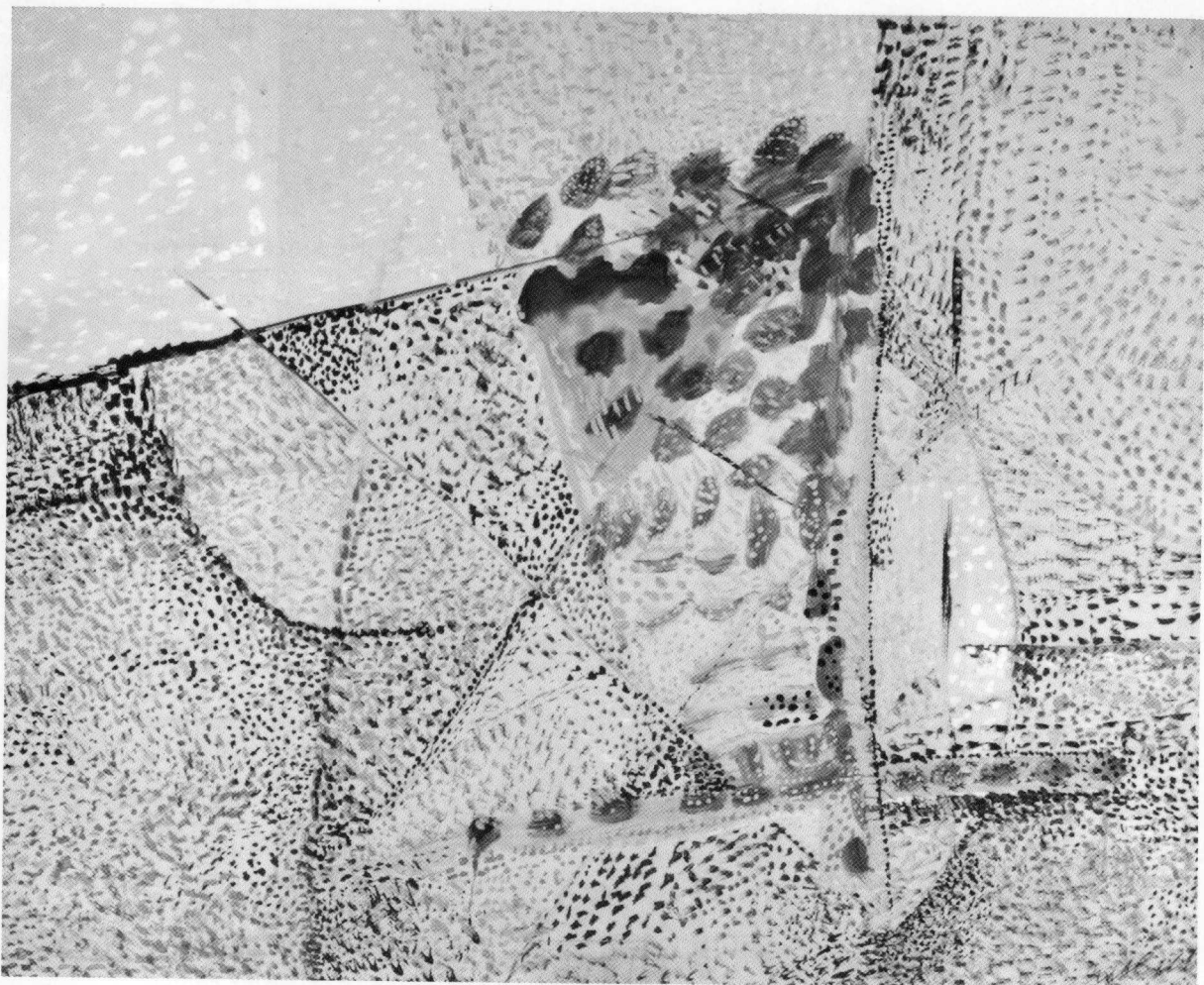
גרובמן מיכאל

נולד 1939 במוסקבה. החל דרכו כמשורר. ב-1959 החל לצייר במקצועיות והיה מראשוני קבוצת האמנים הנון-קונפורמיסטים בתקופת חרושצ'וב. עסק בעיצוב ואיור ובכתיבת ספרי ילדים. גרובמן היה מראשוני אספני האמנות הבלתי רשמית הסובייטית. 1959 – תערוכת יחיד במכון ע"ש מוחינה, לנינגרד; 1965 – תערוכת יחיד במכון לחקר האנרגיה, מוסקבה; תערוכה במכון להיסטוריה של האקדמיה הסובייטית למדעים; תערוכה בתיאטרון העירוני, אוסט'על-אורליצי, צ'כוסלובקיה; 1966 – תערוכה במכון להנדסת פרויקטים, מוסקבה; 1971 – מוזיאון תל-אביב. עלה ארצה ב-1971. גר בירושלים.

Vladimir Yakovlev

Vladimir Yakovlev was born in the small provincial town of Balakhna in 1934. At the age of twelve he became actively interested in art. Aside from receiving guidance from his high-school art teacher and some painter friends, he is a typically self-taught artist as are many of his contemporaries. At eighteen, he lost 50 per cent of his normal vision and hence, is extremely limited in his work. This condition, a source of great strain and distress to him, is evident in the way he paints the eyes of his subjects. Yakovlev today is the most popular among the painters, artists, writers, and intellectuals in the Soviet Union. The painters there agree that in terms of power of expression and colour — there is no dispute over his talent and genius. Yakovlev was one of the founders of the free art movement in the Soviet Union and is the inspiration for a whole school of artists following his ways and means of expression. His draughtsmanship is penetrating, his compositions harmonious and his colouring

השטח שלו תואמת, ותפישתו את הצבע פשוטה – ואינה פשטנית. אבל בעיקר – ציורו של יעקבלב הריהו ציורו של צייר יהודי; והתוכן, הרוח, ההעמקה אל נבכי הנפש – באלה אין שני לו, ליעקבלב, בין הציירים הרוסים בני זמננו. תערוכות יחיד: 1962 – תערוכת יום אחד במכון הבנייה, מוסקבה; 1963 – תערוכת יום אחד במועדון דרוז'בה, מוסקבה; 1968 – תערוכת יום אחד עם שטיינברג באגודת האמנים, מוסקבה; 1969 – בספריה מס' 43, מוסקבה.

simple, though never superficial. In essence, Yakovlev's painting is that of a Jewish painter. Over contents, spirit and the ability to descend to the depths of the soul — Yakovlev reigns supreme among the contemporary Russian artists.

One-man exhibitions: 1962 — One-day exhibition at the Institute of Construction, Moscow; 1962 — One day exhibition at the Druzhba Club, Moscow; 1968 — One day exhibition with Steinberg at the Artist's Union, Moscow; 1969 — Library No. 43, Moscow.

ולדימיר יעקבלב

ולדימיר יעקבלב נולד בעיירה באלאחנה בשנת 1934. בגיל 12 החל להתעניין באורח פעיל באמנות, ומלבד הדרכה על ידי מורהו בבית הספר התיכון ומאת ציירים מידידיו, הריהו אוטו דיאקט מובהק, כרבים מעמיתיו בני זמנו. בגיל 18 איבד 50% מראייתו, והריהו מוגבל בעבודתו עד מאוד. עובדה זו, המכבידה עליו ומעיקה מאוד, ניכרת בציורו את עיני דיוקטאותיו. יעקבלב היום הינו הפופולארי ביותר בין הציירים, האמנים, הסופרים והאינטלקטואלים בברית המועצות. קיימת הסכמה בין כל הציירים שם, כי כאשר המדובר בצבע ובכושר הביטוי – אין חולק על כשרונו וגאוניותו של יעקבלב. יעקבלב היה מראשוני האבות המייסדים של התנועה לאמנות חופשית בברית המועצות, והנהו אבי אסכולה שלמה של אמנים הנוהים אחר ציורו ודרכי ביטוי. רישומו חודרני, חלוקת

במסגרת תערוכה כוללת כזו חשבנו לנכון, על פי הצעתו של מיכאל גרובמן, להקדיש מקום נרחב יותר לאחד מחשובי האמנים החופשיים של ברית המועצות, מן האבות-המייסדים של התנועה, הצייר היהודי ולאדימיר יעקבלב. על יעקבלב כתבו מחברי אחד הספרים הראשונים בנושא האמנות הבלתי-רשמית בברית המועצות, פאול סיקלושה ואיגור מיד (ר' ביבליוגראפיה) את הדברים האלה: "הנה רואים אנו גאון יוצר באמן היוצא-דופן ביותר מבין האמנים הסובייטים, אשר חצה את כל הגבולות של הריאליזם הסוציאליסטי." יעקבלב הוא אחד הציירים המחוננים ביותר של תקופתו, אשר הצליח לחדור אל עומק נשמתו של האדם אשר אותו הוא מצייר; ובמיוחד – ציורו הוא יהודי-במהותו, לא רק בזכות אותם דיוקנאות של יהודים אשר עשה, אלא בכל אִשיות ציורו, בצבע, בצורה, ובעומק-הרגש.

מעניינת התופעה, כי לא רק בין ציוריו של יעקבלב מרובים ציורי הדיוקנאות, כי אם גם בציוריהם של רבים מן האמנים החופשיים בברית המועצות. הסיבות לכך הן שתיים, כמדומה: האחת נעוצה אולי בהתרכזות אל האינטימי, אשר היוותה תגובת-נגד להתנפחות-הגדולה הסוציאליסטית שנדרשה על ידי השלטונות. אבל חשובה מזו היא מסד הציור הסובייטי, שורשיו. לכל אורך ההיסטוריה, היה נפוץ בציור הרוסי בעיקר ציור הדיוקן והאיקונוט. האמן האמיתי, הרגיש, ידע לשוות את הרוחני ואת הרגש אל האדם אפילו לדיוקנו הסטנדרטי של איקונין.

שכן זאת לדעת – אין המשטר הסובייטי הנוכחי ראשון המשטרים ברוסיה המצליח לכופ רצונו על העם, על האינטליגנציה ועל האמנים. ללא שורשים ומסורת של כפייה – לא היה מצליח גם המשטר הקומוניסטי לרכו סביבו כל כך הרבה אמנים אשר יילכו בתלם הריאליזם הסוציאליסטי להאדיר שמו של השלטון. אך רוחו של האמן האמיתי לא תיפול, והוא יעשה כל שלאל ידו כדי להצליח ולהפיח רוח חיים ולהזרים את נשמתו שלו, נשמת הדרור, אל תוך יצירתו, על אף כל קושי וכפייה.

תערוכה זו נוזמה על ידי מוזיאון הרצליה ונערכה על ידו, בשיתוף פעולה הדוק ביותר עם הצייר בעל האוסף מיכאל גרובמן, אשר עמו היו לי שעות עבודה ושיחה מרתקות רבות. חברת מדיה לאמנות בת זמננו, ובמיוחד אלינא סלונים, לא חסכו כל מאמץ כדי לקדם, לעזור ולסייע בארגון התערוכה. להם, ולכל שאר האנשים אשר השתתפו במתן עצה ועזרה לקיום התערוכה – נתונה תודתנו. מי ייתן ותועיל תערוכה זו לקרב לבבות בין מזרח ומערב, ולהרים תרומה – ולו אך צנועה – לשחרור עוד מעט מן הלחץ מעל נושאי הדגל של תרבותה האמיתית של רוסיה.

שלמה יזרעאל

מנהל המוזיאון

* רשימות התערוכות המובאות אצל הציירים השונים אינן ממצות, שכן תערוכות של יצירות אמנות חופשית בברית המועצות נערכו לרוב, בשל הנסיבות, במקומות פרטיים, ומשכו בדרך כלל שעות ספורות בלבד. אנו השתדלנו לציין את תערוכות היחיד.

זוהי הפעם הראשונה שבה מוצגות בארץ בהיקף נרחב יחסית יצירותיהם של האמנים מן התנועה של האמנות החופשית בברית המועצות. עד כה הוצגו בארץ רק תערוכות יחיד אחדות של אמנים חופשיים רוסים, אך תערוכה אשר תמחיש בפני הקהל הישראלי משהו מן הרוח של התנועה הזו – לא הוצגה עד הנה.

בתערוכה זו מציג מוזיאון הרצליה מיצירותיהם של יותר מ-15 אמנים סובייטיים, אשר אינם מציינים בתלם הישראליים הסוציאליסטיים, אינם מרקדים על פי חלילו של המשטר, ואינם מתארים בתמונותיהם את הרצוי לסוציאליזם. אמנים חופשיים הם, או, כפי שנהוג לכנותם בלשונות עמי המערב: אמנים לא־רשמיים או בלתי תלויים.

אין אמנות זו אמנות מחתרתית, כפי שנהוגים לכנותה. האמנים החופשיים אינם עוברים על החוק הסובייטי; ובכל זאת – אינם משרתי המשטר, ולכן יעשה השלטון כל שביכולתו כדי להצר את צעדיהם ולהפחית ככל האפשר את הציבור אשר יחזה בפרות יצירתם.

ראשוני ניצניה של אמנות חופשית בברית המועצות החלו להנץ לאחר מות הרודן סטאלין. קבוצה קטנה של אמנים החלה לצייר ולהציג בבתים פרטיים ובמקומות קטנים אחרים תערוכות זעירות של יצירות אשר לא היו מורשות להצגה במקומות רשמיים. תערוכות אלה היו מוצגות במשך שעות אחדות לכל היותר, ולמרות זאת הלכה התנועה והתרחבה במשך הזמן, עד אשר יצירות אמניה החלו להיות מוצגות הן במערב, הן בגרורותיה של מוסקבה, בארצות הגוש המזרחי הליבראליות יותר וקרובות יותר לתרבות המערב כצ'כוסלובאקיה, ואפילו קרה שהוצגה תערוכה כזו במוזיאון הרמיטאז' הידוע של לנינגרד באישור אחד ממנהליו, עד אשר נסגרה לאחר שלושה ימים בידי הק.ג.ב.

בשנים האחרונות מורגשת התערורות רבה במערב לאמנות החופשית מברית המועצות. נערכו תערוכות באירופה ובאמריקה, מתפרסמים מאמרים וספרים במערב בנושא זה, וכו'. אבל זוהי רק הראשית. עמל רב ופתיחות רבה עוד נדרשים כדי שיכיר העולם המערבי את האמנות הרוסית העכשווית.

תערוכה זו שמוצגת עתה במוזיאון הרצליה בנויה כולה על אוסף של אדם יחיד. ואף כי כמות היצירות שברשותו רבה ביותר, הרי שהאוסף לוקט לא בצורה מדעית בראשיתו, ומשום המגבלות האלה, ומגבלות שיש בהוצאת יצירות אמנות מחוץ לגבולות ברית המועצות (האוסף הוברח על ידי דיפלומטים וחברים אחרים של גרובמן), הרי שאין התערוכה הזו יכולה להוות מיצוי של הנושא, וודאי שאינה שלמה לא רק מבחינת ייצוג האמנים המוצגים בה, אלא אף מבחינת ייצוג היצירות את האמנים יוצריהן.

בתערוכה מוצגות יצירות של האמנים האלה: יבגני קרופיניצקי, זקן האמנים החופשיים, ארנסט נייזובייסטני, לב נוסברג וקבוצתו, אדוארד ז'לנין ומיכאיל גרובמן – מראשוני התנועה; ליאוניד לאם, אלכסיי סמירנוב, אדוארד שטיינברג, איגור וורושילוב, איליה קבוקוב ומיכאיל שמיאקין, אשר הצטרפו לתנועה אחר כך, וכן ויטלי פטרוב, איגור מקרביץ' ובוריס שייניס, אשר הצטרפו מאוחר יותר. אין מיוצגים בתערוכה כמה אמנים חשובים ממיסדי התנועה, כגון אוסקר רבין, ולאדימיר וייסברג (שתערוכה מיצירותיו הוצגה לא מכבר במוזיאון תל-אביב), לב קרופיניצקי, אלכסנדר חריטונוב, ואסילי סיטניקוב ועוד.

אמנות חופשית מברית המועצות

מאוסף מיכאל גרובמן

מוזיאון הרצליה

אוקטובר-נובמבר 1980